

А.В. РЕЗНИЧЕНКО, асп. НАДУ при Президентіві України

ТЕХНОЛОГІЧНА МОДЕРНІЗАЦІЯ – ОСНОВА СБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

У статті досліджено сутність технологічної модернізації; сформульовано теоретичні принципи організації і управління високотехнологічним розвитком промисловості територій України.

The results of essence technological modernization research are presented in the article; the theoretical principles of organization and management hi-tech industrial complex development of Ukrainen territories are formulated.

Постановка проблеми. Україна стоїть перед необхідністю здійснення двох взаємозв'язаних проблем: технологічної модернізації економіки і згладжування регіональних відмінностей розвитку. Сучасний економічний простір України важко назвати єдиним: регіони диференціюють за рівнем економічного розвитку, унаслідок чого виділяють регіони донори і дотаційні території. На сьогоднішній день надмірна економічна нерівність територій України стає самостійним чинником, що стримує зростання валового продукту як на рівні областей, так і на макрорівні. Не дивлячись на економічну деструктивність надмірної регіональної нерівності, державна політика не прагне забезпечити економічно однорідний розвиток територій країни і продовжує дотримуватися універсального підходу відносно розвитку територіальних утворень України. Реальних інструментів, що забезпечують селективний економічний підхід до регіонів і дають їм шанс на наближення до лідерів, не створено. Наприклад, ПДВ, амортизаційна політика, митні збори є універсальними для всіх регіонів, і ця практика не має нічого спільного з вирішенням задачі подолання регіональних економічних диспропорцій. Вирішення проблеми нерівності економічного розвитку територій пов'язана з комплексною технологічною модернізацією промисловості регіонів.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є вдосконалення, розробка та обґрунтування теоретичних основ дослідження технологічної модернізації промисловості регіону. Відповідно до мети сформульовано наступні завдання: з'ясувати сутність технологічної модернізації; сформулювати теоретичні основи організації і управління високотехнологічним розвитком економіки України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблем і

шляхів проведення модернізації економіки України її галузей та окремих підприємств присвячено роботи: Гейця В.М., Ілляшенка С.М., Квасюка Б.Є., Раєвської О.В., Семіноженка В.П., Паліці С.В., Федулової Л.І., Федоренко В.Г. та інших [1-3]. Разом з тим, ці роботи присвячені стратегічним напрямкам інноваційного розвитку підприємств, галузей та національної економіки, тоді як на тактичному та оперативному рівні управління практично відсутні теоретичні, методичні та практичні розробки щодо модернізації як основного засобу забезпечення посилення конкурентних переваг територіального розвитку промисловості.

Викладення основного матеріалу дослідження. Аналіз і узагальнення визначень технологічної модернізації в працях вітчизняних і зарубіжних учених дозволили встановити два принципово різних підходи до її розуміння:

як локальний процес вдосконалення будь-чого (удосконалення або поліпшення конструкції машини);

як широкий процес впровадження нових підходів або поліпшення та вдосконалення явищ, що існують в економічному і соціально-політичному житті (теорія модернізації).

У першому випадку технологічна модернізація опосередкує вузький, технократичний підхід і не відображає особливостей сучасного етапу НТП. У другому підході процес модернізації трактується як універсальний і глобальний, в ході якого традиційні суспільства стають індустріально розвиненими. Разом з тим, в розвинених країнах формування економіки знань надає інноваційній складовій процесу модернізації особливого значення і обумовлює необхідність уточнення ряду аспектів.

Поставлені в даний час цілі формування інноваційної моделі економіки України зумовили виділення технологічної модернізації як економічного і управлінського поняття в широкому спектрі напрямів, методів і форм соціально-економічних змін.

Авторське розуміння змісту процесу технологічної модернізації промисловості обумовлене наступним:

визнанням домінуючого значення технологічних аспектів організації суспільства (і пов'язаного з цим виділення доіндустріального, індустріального і постіндустріального суспільства, а також відповідних технологічних устроїв);

необхідністю подолання технологічної неоднорідності економіки в регіональному і галузевому аспектах;

можливістю забезпечення стійкого зростання економіки з пріоритетом досягнення соціальних цілей.

У запропонованому трактуванні технологічна модернізація визначається як взаємозв'язана зміна матеріально-технологічної бази комплексу галузей на основі впровадження технологічних інновацій і розвитку регіональних міжгалузевих інноваційних зв'язків за

специфічними напрямками конкретних виробництв. На відміну від існуючих понять, запропоноване визначення відбиває якісні зміни технологічної бази промислового комплексу регіону на основі трансферту у виробництво найважливіших досягнень науки і техніки.

Запропоноване визначення відображає принциповий перехід від розуміння модернізації виробництва як локального, точкового, часткового поліпшення конструкції устаткування або заміни його частини до розуміння модернізації як комплексного процесу зміни технологічної основи виробництва; розширює сферу технологічної модернізації, передбачає її загальність як напряма діяльності всіх галузевих і міжгалузевих комплексів, корпорацій, підприємств; розглядає технологічну модернізацію на відміну від технократичного підходу (що ігнорує соціальні і інші наслідки модернізації) як загальнонаціональний процес стійкого соціально-економічного розвитку, що забезпечує науково-технологічну безпеку країни і конкурентоспроможність суспільного виробництва, підвищення рівня і якості життя населення.

Таким чином, технологічна модернізація, по суті, є прогресивним процесом якісного вдосконалення продуктивних сил за допомогою впровадження технологічних інновацій.

Технологічна модернізація промислового комплексу є практичним втіленням розвитку економіки інноваційного типу, тенденції якого включають:

- посилення інтеграції науки, освіти і виробництва, оскільки процеси інноваційного розвитку обумовлюють збільшення об'ємів і інтенсивності взаємозв'язків між даними сферами;

- зміну характеру інвестицій (придбання інноваційної спрямованості) і структури їх джерел (венчурний капітал, лізингові операції, ліцензійні угоди і тому подібне);

- зміну характеру праці у всіх його проявах, що визначається його ускладненням і трансформацією взаємодії людей у виробничому процесі;

- посилення взаємозалежності розвитку господарських систем різного рівня.

Важливість і певне «верховенство» технологічної модернізації перед іншими варіантами прогресивного розвитку економіки визначаються існуючим історичним досвідом. Звертаючись до історичного досвіду низки європейських країн, можна виділити, принаймні, три стадії індустріальної технологічної модернізації. Перша доіндустріальна модернізація, за своїм змістом відповідає класичній модернізації через Промислову революцію; друга ранньоіндустріальна модернізація в XIX столітті; третя пізньоіндустріальна модернізація на початку XX століття.

Не можна обійти увагою і ту обставину, що часові терміни індустріальної модернізації істотно відрізнялися в різних країнах. Найвиразніше це відбилося у феномені довготривалого «запізнювання»

корінних технологічних переворотів в більшості країн, в їх числі Німеччина і Росія, відносно країн-лідерів (Великобританії, а потім США).

Доречно нагадати, що теоретична основа концепції наздоганяючої технологічної модернізації була представлена в роботі Фрідріха Ліста «Національна система політичної економії». У Росії ця концепція здобула особливої популярності в період поступального розвитку російського капіталізму – завдяки статті Сергія Вітте «Національна економія і Фрідріх Лист». Найбільш значущий висновок з аргументації Ліста, що носив конкретний характер стосовно умов становлення капіталізму в Германії в кінці першої половини XIX століття, зводився до доцільності прискорених прогресивних перетворень в промисловості для досягнення економічного паритету з найбільш передовими на той момент капіталістичними країнами, в першу чергу Великобританією. Ключова роль у вирішенні цієї проблеми відводилась політиці державного протекціонізму національної промисловості, тобто промислової політики в сучасному розумінні цього терміну.

Реалії світового розвитку в XXI столітті свідчать про збереження значущого технологічного відставання одних країн від інших. Тим самим імператив наздоганяючої модернізації стоїть перед багатьма країнами, в їх числі і Україна.

Принципово важливим є те, що наздоганяюча модернізація не є еволюційним процесом, коли має місце перелом тенденцій технологічних і інституційних змін, що раніше склалися. Це означає, що знаковою межею процесу наздоганяючої модернізації виступає превалювання дискретних технологічних зрушень.

«Модернізаційний ривок» можливий під час переходу НТП з попередньої стадії – проблематики економічного зростання, до нової – дослідження стійкого розвитку ринкової економіки. Сучасне розуміння НТП виражається в сприйнятті його як процесу якісних змін в продуктивних силах і виробничих відносинах, що забезпечують стійке зростання виробництва і його ефективності, соціальний і екологічний прогрес суспільства. Потреба розвитку соціально-орієнтованої економіки привела до зміни цілеполагання технологічного розвитку: цілями розробки і освоєння новітніх досягнень науки і техніки є не стільки прибуток, скільки забезпечення стійкості і конкурентоспроможності економічної системи (країни, регіону або окремого підприємства).

Висновки та напрямки подальших досліджень. Вивчення генезису і аналіз трансформації моделей і методів управління технологічними змінами показав, що, з одного боку, в теорії і практиці багатьох країн існують різноманітні моделі управління НТП, з іншого – всі моделі під впливом закономірностей розвитку НТП і світової економіки «дрейфують» у бік накопичення загальних рис і підходів. Такими загальними рисами виступають визначення технологічних пріоритетів, посилення ролі

державного регулювання і використання програмних форм реалізації намічених змін.

Це дозволяє сформулювати теоретичні основи організації і управління високотехнологічним розвитком економіки України:

двояка роль держави, що виражається в комплексному стратегічному регулюванні економіки і реалізації парадигми державно-приватного партнерства;

регіональна складова процесів, заснована на новому розумінні ролі регіонів і об'єктивній наявності різноманіття природно-географічних, історико-культурних, економічних ознак територій України;

визнання промисловості як основи високотехнологічного розвитку економіки;

необхідність комплементарних інвестицій в соціальну сферу, інфраструктуру і науку.

Список літератури: 1. Економіка знань – модернізаційний проект України / За ред. акад. НАН України *В.М. Гейця*, акад. НАН України *В.П. Семиноженка*, чл.-кор. НАН України *Б.Є. Квасюка*. – К.: Фенікс, 2007. – 544 с. 2. Раєвська *О. В.* Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі / *О. В. Раєвська*. – Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України; Харківський національний економічний ун-т. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2006. – 496 с. 3. Федулова *Л.І.* Інноваційно-технологічний розвиток України: стан, проблеми, стратегічні перспективи: аналітичні матеріали до Парламентських слухань "Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів" / *Л.І. Федулова, Ю.М. Бажал, І.А. Шовкун* та ін. – Державна установа "Інститут економіки та прогнозування НАН України". – К. , 2009. – 196 с.

Надійшла до редколегії 21.11.10